

Econder |

International Academic Journal

[Econder], 2019, 3 (1): 26/40

Lale ılgnlığı ve Kripto Para İlişkisi
&
Relationship Between Tulipmania and Crypto Currency

Ahmet KAMACI

Dr. Öğr.Üyesi, Bartın Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü

e-mail: akamaci@bartin.edu.tr

Orcid ID: 0000-0002-7858-6131

Nazır Mahmut ÖZDEN

Bartın Üniversitesi, SBE İktisat ABD Yüksek Lisans

e-mail: mahmutozden@gmail.com

Orcid ID: 0000-0002-3354-566X

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received : 22.03.2019

Kabul Tarihi / Accepted : 27.06.2019

Yayın Tarihi / Published : 30.06.2019

Yayın Sezonu : Haziran

Pub Date Season : June

Cilt / Volume: 3 Sayı – Issue: 1 Sayfa / Pages: 26-40

Atıf/Cite as: KAMACI, A , ÖZDEN, N . (2019). Lale ılgnlığı ve Kripto Para İlişkisi. Econder International Academic Journal, 3 (1), 26-40. Retrieved from <http://dergipark.org.tr/econder/issue/44574/543363>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Hayrettin KESGİNGÖZ- Karabuk University, Karabuk, 78050 Turkey. All rights reserved.

Lale Çılgınlığı ve Kripto Para İlişkisi

Öz

Son zamanlarda Bitcoin'in ve diğer kripto paraların fiyatındaki aşırı yükselmeler, herkesin ilgisini çekmiştir ve Bitcoin'e olan talebi arttırmıştır. Ancak bu tür kripto paralar aşırı oynak olduğundan dolayı, hükümetler Bitcoin'e sıcak yaklaşmamakta ve bazı ülkeler kripto para kullanımını sakıncalı bulurken, bazı ülkeler de yasaklamıştır. Hatta Bitcoin'i 1634'de Hollanda'da yaşanan Lale çılgınlığına benzetmektedirler. Bu çalışmada, lale çılgınlığı ile kripto para arasındaki ilişki ele alınmıştır. Çalışmanın sonucunda, Bitcoin'in lale çılgınlığı ile ilişkisi olmadığı ve faydalanılması gereken bir kavram olduğu vurgulanmıştır. Günümüzde gelişen teknolojik ortamda hem gelişmelere kapalı kalmayıp kripto paralardan yararlanılmalı, hem de bazı ülkelerin yaptığı gibi, kripto paralardan vergi alınarak gelir elde edilmelidir.

Anahtar Kelimeler: *Bitcoin, Lale çılgınlığı, Kripto para, Vergi, Ekonomik balon.*

JEL Sınıflandırması: E41, E51, F33

Relationship Between Tulipmania and Crypto Currency

Abstract

Recently, excessive increases in the price of Bitcoin and other crypto currencies have attracted the attention of governments and people and have increased the demand for Bitcoin. However, because such crypto-currencies are extremely volatile, governments keep their distance from Bitcoin and while some countries have considered the use of cryptocurrency objectionable, some countries have banned it. Moreover, by some countries Bitcoin is likened to the Tulipmania in 1634 in the Netherlands. In this study, the relationship between Tulipmania and cryptocurrency was discussed. As a result of the study, it is emphasized that Bitcoin is not related to the Tulipmania and it is a concept that should be utilized. In today's developing technological environment, crypto currencies should be utilized by remaining close to the developments and an income should be acquired from cryptocurrencies by taxes as some countries do.

Key Words: *Bitcoin, Tulipmania, Crypto currency, Tax, Economic bubble.*

JEL Classification: E41, E51, F33

Giriş

Küresel ticaretin olağanüstü bir şekilde ilerlemesi neticesinde dünya ülkelerinin büyük çoğunluğunda teknolojik üretkenlik artmış ve paralelinde teknolojik gelişmeler takip edilmesi oldukça güç hale gelmiştir. Öyle ki 2017'nin sonu itibarıyla Bitcoin ve diğer kripto paralarda meydana gelen tahmin edilemez artışlar, ülke yönetimleri de dâhil olmak üzere halkın ilgisini çekerek kripto paralara olan talebin artmasına neden

olmuştur. Ancak bilgi ve birikim eksikliği nedeniyle kripto paraların talep artışını azaltmak için “Lale Çılgınlığı” özdeşleştirmesi yapılmış ve ilgi azaltılmaya çalışılmıştır.

Esnek istihdamın dünya genelinde yaygınlaşmış olmasıyla beraber global şirketler ucuz işgücünden dolayı fabrikalarını Doğu Asya ülkelerine kaydırmıştır. Bu şirketlerin büyük bir kısmı ise ABD kökenlidir. Mortgage krizinin etkisinden kurtularak işsizlik oranlarını yeniden %5’in altına indiren ABD, dünya pazarlarında çikardığı yeni ürünler ile dış ticarete dünya liderliğini sürdürmektedir.

Bu çalışmanın amacı; Sanayi Devriminden sonra başlayan kitlesel üretimin teknolojik gelişmelerle beraber hızlanmasından dolayı ülkelerin refah seviyesini arttıracak adımları atacak bilincin oluşturulması ve döviz kuru nedeniyle haksız rekabet içerisinde olan ticaretimizin blockchain (blok zinciri) teknolojisi gibi fırsatları değerlendirmesinde ekonomik kazanç olabileceği bilincini sağlamaktır.

Bu çalışmanın ilk bölümünde; Lale çılgınlığı cümlesiyle 17. Yüzyılda Hollanda’da meydana gelen krizle beraber ortaya çıkan ekonomik balon kavramını literatüre geçmiş tanımlarıyla inceleyip Bitcoin’le örtüşen ve ayrılan yanlarına bakarak, Lale çılgınlığı özelinde Bitcoin’le arasında kurulan ilişki ele alınacaktır. İkinci bölümde; güncel vergi sistemi olgusunu nitelendirip Bitcoin’in vergilendirilmesinin olanaklarını örnek ülkeler üzerinden, vergilendirilebilmesi konusunda yapılmış olan çalışmaların uygulanabilirliğini sorgulanacaktır. Üçüncü ve son bölümse ise; özellikle Türkiye başta olmak üzere ülkelerin kripto paraya nasıl baktıkları ve ne tepkiler verdikleri ele alınacaktır.

1.Ekonomik Balon Kavramı

Ekonomik balonlar üzerine, literatürde herkesin belirli bir tanım üstünde anlaştığını söylemek güçtür fakat pek çok tanımlama olsa da genel anlamı üzerinde tanımları iki grup içerisinde toplamak mümkündür. Bu tanımlamalardan hareketle Bitcoin ve kripto paraların özellikleri karşılaştırılıp özellikle Bitcoin olmak üzere özellikleri bilinen kripto paraların ekonomik bir balon olma ihtimali incelenecektir. Bu tanımlar 2 grupta toplanmaktadır.

İlk grupta temel değerler üzerinde durulmaktadır. Balonları, “fiyatın temel değeri aşması; insanların gelecekte daha da yüksek fiyata satabilme beklentileri sebebiyle varlıkların temel değerlerini aşan fiyatlar; bir varlığı, sağladığı getiri oranı yerine, onu daha büyük bir budalaya satabilme beklentisine göre satın almak ve temel etkenler tarafından açıklanamayan fiyat hareketleri” olarak tanımlamaktadır. 2.grupta ise balonların krizden veya çöküşten sonra ortaya çıktığını gösteren ve balonları “çarpıcı fiyat artışları ve onları takip eden çöküşler ve uzun süren yukarı doğru bir fiyat hareketi ve onu takip eden içe çöküş” ifade eden bir tanımlamadır (Oran, 2011:152-153).

Yapılan bu temel değerler tanımlamalarını kripto para üzerinde incelemek adına en çok bilinen ve işlem gören ilk kripto paranın yani Bitcoin'in temel değerlerine bakılmalıdır. Öncelikle Bitcoin, oldukça ileri bir teknolojik altyapıyı bünyesinde barındırmakta ve teknolojiye devrimsel bir atlama yaratmaktadır. Kripto paraların teknolojik ayrışmasından dolayı günümüz para birimlerinden farklı olarak anımlanması zor bir hale gelerek denge fiyat düzeyine gelmesi zaman alacaktır.

Son yıllarda döviz kurlarındaki hızlı artışların döviz arz ve talebi ile ilişkisi aşikârdır, ancak kur değişimlerini sadece arz-talep üzerinden açıklamak oldukça sığ olacaktır. Para ikamesi: paranın kabul görmüş fonksiyonları olan; hesap birimi, değişim aracı ve değer saklama araçları olma hizmetleri göz önüne alınarak diğer paralarla ikamesi ve birbirleriyle potansiyel tercih edilebilmelerini ifade etmektedir (Acar Balaylar ve Abuk Duygulu, 2004:35). Daha basit tanımı ile ulusal para biriminin mübadele aracı olma işlevlerini yabancı para birim veya birimleri lehine kaybetmesidir (İnan, 2002:6). Para ikamesinin olduğu durumlarda, iç para talebi, iç ve dış değişimlere karşı oldukça duyarlıdır (Batten ve Hafer, 1984:5). Para ikamesi, büyük ölçüde kamu açıklarının yaşandığı, döviz kurlarında sürekli yıpranmaların görüldüğü ve enflasyonun değişken ve yüksek olduğu ülkelerde görülmektedir (Özkaramete, 1996:104). Son yıllarda Türkiye gibi¹ çift haneli enflasyonun olduğu ülkelerde sadece Bitcoin veya içeriği bilinen diğer kripto paralara balon oluşturuyor demekle diğer kurlar yani, Dolar ve Euro gibi para birimlerine de balon deme mecburiyetini ortaya çıkarmaktadır.

Kripto paralar arz ve talep gibi temel etkenlerle açıklanamamakta ve yeni bir teknoloji olduğundan dolayı arz ve talepten ayrı bir faktör olarak ele alınmaktadır. Kripto paralar özelinde bilinmeyenden korkmayı ve anlamak yerine ötelemeyi içerisinde gözetmektedir.

Diğer birçok ülke gibi Türkiye de en başta Bitcoin olmak üzere kripto para fikrini görmezden gelmiş ve BDDK'nın bir sayfalık yaptığı basın açıklamasından öteye geçmemiştir (BDDK, 2013). Amerika, Çin ve Avrupa ülkelerinde Bitcoin'in Türkiye'den daha önce sızrama yapmasıyla olumsuz imaj yaratma çabalarına daha önce kalkışılmış, Türkiye'de ise Bitcoin ve diğer kripto paraların değerlerinin fırlamasıyla lale çılgınlığı söylemeleri ortaya çıkmıştır. 2018 yılında ise Bitcoin kanun kapsamında elektronik para olarak görülmediğinden kanun çerçevesinde gözetim ve denetimi mümkün görülmemiştir. Şüphesiz yüksek volatiliteye sahip kripto paralar tüketicilerde ön yargı oluşturmaktadır. Ancak gerekli incelemeler yapılarak teknolojik atılımlar yapabilmek için Bitcoin gibi kripto paralar önemli bir fırsattır.

1.1.Lale Çılgınlığı (Tulipmania)

Tarihte balon olarak adlandırabileceğimiz pek çok kriz örneği mevcuttur. Bunlara birkaç örnek verecek olursak:

¹ Ekim ayı itibarıyla TÜFE yıllık değişimi %25.24 (tcmb.gov.tr).

- Lale çılgınlığı Balonu/krizi (1634-1637),
- Güney Denizi Balonu/krizi (1719-1721) aşırı spekülasyon ve belki de kapitalizmi tanımlayan kâr/fayda maksimizasyon sonucu hisse senedinin volalitesinin çok yüksek olmasından oluşmuştur (Kurtoğlu ve Fırat, 2014:46-49).
- Mississippi Balonu/krizi (1720) İngiltere'deki Güney denizi krizinin bir benzeri olan Mississippi krizi aynı şekilde hisse senetleri üzerindeki spekülasyonlar sonucu oluşmuştur (Akıncı vd., 2014:726).
- Hisse senedi balonu/krizi (1920) aslında bu krizle büyük buhranı ayrı olarak kabul edeceğimiz gibi bir bütün olarak bakmamız da mümkündür, çünkü hisse senedi balonunun artçıları sonucu büyük buhran ortaya çıkmıştır hatta büyük buhran olmasaydı yüksek olasılıkla hisse senedi balonundan söz edilemezdi.
- Büyük Buhran/krizi (1929),
- Japonya Gayrimenkul Balonu/krizi (1989),
- İnternet balonu/krizi (1998-2001) kısaca 18. Yüzyıl başlarındaki balonların yaklaşık üç asır sonra modern dünyada tekrarlanması diyebileceğimiz internet krizi o çağda olduğu gibi dönemin büyük şirketleri üzerinden yapılan hisse senedi spekülasyonları sonucu ortaya çıkmıştır.
- Son olarak üzerinden fazla zaman geçmeyen, gayrimenkul alım-satım/ipotek kredileri üzerinden ortaya çıkan Mortgage balonunu/krizi (2008) olarak sıralanabilir.

Bitcoin'le en çok ilişkilendirilen lale çılgınlığı olduğu için lale çılgınlığına biraz daha derinden bakmak gereklidir.

Lale çılgınlığı olarak anılan olay, 1634-1637 tarihlerinde Hollanda'da yaşanmıştır. 1630'larda Hollanda'da para arzının dramatik bir şekilde düşmesiyle yaşanan lale spekülasyonu, fiyatların yüksek volalitesinin yıkıcı etkiler göstermesi bakımından oldukça önemlidir. İlk olarak Anadolu topraklarında yetişip dünyaya ihraç edilen laleler 16. Yüzyılda Anadolu'dan tohumlarının da ihracıyla Avrupa'da üretilmeye başlanmıştır. Dönemin zenginlik göstergesi olarak görülen lale, özellikle lale arpacıklarına talebin artmasıyla birlikte üretim birimleri de genişlemiştir. Zamanla artan lale fiyatları tam bir spekülasyona neden oldu ve yeni ve daha az bilgili tüccarlar da pazara girmeye başladı (Akıncı vd., 2014-722-723; French, 2006:4; Van Der Veen, 2012:7).

Büyük bir piyasa yapısına dönüşen lale piyasası karar birimlerinin belirli bir arbitraj oranı üzerinden lale faaliyetlerinde bulunmaları, fiyatların ölçsüz yükselmesine neden olmuştur. Bu nedenle aşırı fiyat artışlarına neden olan piyasanın standart yapısında işlemesi yerine fayda maksimizasyonu için spekülasyon mekanizması dönüşmüş olduğunu söyleyebiliriz.

1.2.Lale Çılgınlığının Bitcoin'le İlişkisi

Son zamanlarda Bitcoin'in değerindeki aşırı yükselme bütün dünyanın ilgisini çektiği gibi pek tabii hükümetlerinde radarına girmesine neden olmuştur. Aslına bakıldığında Türkiye'deki e-ticaret gibi dijital ortam kullanımının² ABD, Asya, Avrupa ülkelerinden az olması (Kantar vd., 2017:40), Bitcoin veya herhangi bir kripto para birimine yönelimin çok cüzi miktarlarda kalmasına neden olacaktır. Belki bu durumu eğitimden kaynaklanan girişimcilik zafiyetine de bağlamak mümkündür (Bozkurt vd., 2012:244).

Bitcoin'e olan istemsiz tavırlar en çok lale çılgınlığıyla özdeşleştirilmeye çalışılmıştır. Bu sebeple kısaca değindiğimiz lale krizinin Bitcoin'le benzer yanlarına baktığımızda:

- I. İkisinin de tek bir meta olması; ilk göze çarpan özellik bu olsa da lalelerin arkasında geleceğe yönelik hiçbir katkı değer/teknoloji bulunmazken Bitcoin'in yani kripto paraların arkasındaki teknoloji, birçok teknolojik alanda kullanıma gebedir.
- II. Aynı ürün yelpazesi genişliği; lale krizinin yaşanması diğer türleri de etkilemiştir. Kripto para olarak da sadece Bitcoin yoktur, bununla beraber her bir kripto para da farklı altyapı, teknoloji, manifestoyla çıkarılmaktadır. Bu sebeple Bitcoin'e yapılan eleştiriler sadece onu değil diğer kripto para birimlerini de etkilemektedir.
- III. Tek bir meta oluşundan kaynaklanan spekülasyona açık oluşu; bu ve benzer özelliği sebebiyle spekülâtorlerin yüksek miktarda alış-satışları sonucu bir kriz ihtimali her zaman söz konusudur. Ancak Bitcoin'i lale çılgınlığından bu özellik nezdinde ayıran tarafı merkezi bir yapı yerine adem-i merkezi yapıya sahip olmasıdır, bu yönüyle olabilecek her yüksek volatilitenin serbest piyasaya bırakılmış olması ve sadece tek bir ülkenin değil dünyanın serbest piyasa yapısında işlem görmesidir.

Tam da bu sebeple çok önemli farklarının olduğu da görülmektedir:

- I. Farklı coğrafya ve farklı zaman dilimi; benzerlik gibi görülen fakat üzerinden çağlar geçmesiyle dünyanın farklı bir ticari yapıya bürünmesi Bitcoin'in spekülasyonlara karşı kırılganlığını azaltmaktadır. Lale çılgınlığında dönemin ekonomik ve ticari yapısı çok küçük alanları kapsadığı için günümüze nazaran adeta bir köy³ içerisinde spekülasyon yapmayı göstermektedir. Fakat Bitcoin küreselleşmiş bir dünyada işlem gördüğünden hareketle her ne kadar volatiliteli olursa olsun, zaman içerisinde belirli bir aralıkta dengeye gelerek kendi değerini piyasada bulmuş olacaktır ve bu nedenle kriz yaratacak bir etkisi olmayacaktır.
- II. Yatırım maliyeti; Bitcoin madencilerini lale ekiminden ayıran, madeni kurarken oldukça yüksek miktarlarda paranın ödeniyor olmasıdır. Ayrıca

² 2016 itibariyle 100 üzerinden 35 puanla 45.sıradadır.

³ Genellikle balonlar belirli bir coğrafyada ortaya çıktığından bu durum günümüzün köy tabirini desteklemektedir.

üretim yapılırken aynı şekilde yüksek elektrik harcaması da yapılmaktadır. Fakat lale ekim maliyetleri sadece tohumla sınırlı kalırken dönemsel düşündüğümüzde sulama maliyetinin olmadığı aşikârdır.

- III. Son ve en önemli husus ise balonların fiyatları ekonomik sebeplerden dolayı yükselmemeyle birlikte anlaşılamayan yükselişler göstermeleriyle tanımlanırken, Bitcoin'in değerindeki bu hızlı yükselişler, insanların girişimcilik arzularının talebi olağandışı bir artışa itmesi sonucu volatilitenin yüksek olmasıyla açıklanabilmektedir.

Bu sayılan özellikler neticesinde ortak özelliklerinin zamansal kırılmalar geçirip dönemin şartlarına göre değerlendirilmesi rasyoneldir. Ancak Bitcoin ile lale çılgınlığı özdeşleştirilmesi, işlevsel olarak bağdaşmamaktadır.

2.Kripto Paraların Vergilendirilmesi: Ülke Örnekleri

Devletin kuruluş amaçlarından birisi olan halka hizmet etme yapısı altında halka karşı olan görev ve sorumluluklarını yerine getirebilmek için vergi toplamak ilk devlet yapısından bu yana devam etmektedir. Halkın yapılacak hizmetlerin finansmanını zorunlu olarak ödemesi sonucu oluşan vergi hukuku anayasal sistemin en temel normlarından birisidir (Çataloluk, 2008:214). Devletin huzurlu işleyişini sürdürebilmesi ve halkın refahının artması için vergi hukuku sürekliliğini devam ettirmek zorundadır. Hukukun diğer alanlarında olduğu gibi vergi hukuku da yaşanan dönemin şartlarına göre değişip gelişerek kendisini yenilemiştir. Örneğin; Batı Avrupa'da dönemin mutlakiyetçi ülkelerinden İngiltere halkı, kralın vergilendirme gücüne karşı tepki göstermiş ve 1215 yılında imzalanan Büyük özgürlük fermanıyla (Magna Carta Libertatum) vergi hukukunda devrimsel ilk değişiklik meydana gelmiştir (Öncel vd., 2018:9). Bir diğer örnek ise; Osmanlı Devletinde maliye sisteminin daha fazla merkezi yapıya bürünmesi gerektiği ve yönetimin merkez tarafından yapılması gerektiği düşünülerek Selçuklu Devleti'nden süre gelen İktâ sistemi ve Osmanlı Devleti ile devam eden Tımar sistemi kaldırılmış ve neticesinde 1838'de Defterdarlık kaldırılarak Maliye Nezareti kurulmuş ve böylece gelir-giderlerin doğrudan merkezi hazine tarafından yönetilmesi kararlaştırılmıştır (Tezcan, 2003:129). Görülmektedir ki yaşanan dönemlerin şartlarına göre ülke yönetimlerinin radikal kararlar alması gerekmektedir. Neticede gelişen teknolojiler günümüzün en önemli değişim araçları olmakta ve oldukça fazla taleple kullanılmaktadır.

Kripto paralara Bitcoin üzerinden hareketle kullanıcıların rahatlıkla kimliklerini gizleyebilmeleri yapmış oldukları işlemler sonucu onları bir yükümlülük altına almamakta, bu rahatlık sonucu kara para aklama eylemleri kolaylıkla yapılabilmektedir. Kripto para sisteminin aslında avantaj kısmı olan aracısız işlem gerçekleştirme özelliği, ülkeler arasında sorgulanmaksızın paranın transferine imkân sağlamaktadır. Özellikle bilgi ağının zayıf olduğu ülkelerde, Bitcoin sistemindeki bu

büyük açık oldukça fazlaca kullanılmış ve kullanılma riski taşımaktadır (Bozdoğanoglu, 2014:9-10).

Sistemin kendisinden kaynaklanan bu zorluklar Bitcoin'i veya benzeri yapıdaki kripto paraları vergilendirmesini zorlaştırmaktadır. Açıkça görülen bu zorluklar şuan yapılan karalamayla değil, ılımlı yaklaşıp vatandaşların yararı gözetilerek düzenlemelerle yapılmalıdır. Keza diğer ülkeler bu durumu dışlama yolunu seçerek çözmek yerine sistemin işleyişine çok müdahale etmeden vergilendirmeyi başarmışlardır.

2.1.Amerika Birleşik Devletleri

ABD'de, alternatif para birimlerinin mevcut vergi muamelesi, bu tür para birimlerinin yaygın olarak kullanılmasının önündeki en büyük engeldir. Vergi sistemi, alternatif para birimlerinin pratikte dört şekilde kullanılmasını engellemektedir. Bunlar, sermaye kazançları vergisi, yatırım gelir vergisi, bilgi raporlama gereksinimleri ve yedek stopaj olarak sayılabilmektedir (Burton ve Michel, 2017:1). IRS'nin (ABD Vergi İdaresi) 2014'de yayınladığı Sanal Para Rehberince yapılan açıklamalarda, Bitcoin benzeri sanal paralar varlık veya mal olarak kabul edildiğinden bu paraların vergilendirmesi de varlık veya mal olarak kabul görmektedir (Sayın ve Mercan, 2018:708).

2.2.Kanada

Vergilerin malın fiyatına dâhil edileceği daha basite kaçan ve yasadışı yollara yönelecekler için oldukça açık kapı bırakan Kanada da uygulanan sistem, fiat para birimlerinde olduğu gibi malların fiyatlarına yansıtılan vergilerin üzerinden vergilendirilmiş olup maaşlardaki vergiler aynen Bitcoinle ödenen maaşlar içinde geçerli kılınmıştır. Ancak Bitcoin bir para birimi olarak kabul edilse bile vergilendirilmesi zordur (Bozdoğanoglu, 2014:14-15). Kanada, dünyada ilk Bitcoin ATM'sinin olduğu ülkedir (Ateş, 2016:357). Yüksek volaliteden kaynaklanan kazançlar ise sermaye kazancı olarak nitelendirilerek, madencilikten Bitcoin kazanımı konusunda tartışmaların olması yaptırımını zorlaştırmış ve herhangi bir karar alınmamıştır.

2.3.İngiltere

İngiliz hükümeti resmi olarak yaptığı açıklamayla birlikte Bitcoin'i bir para birimi olarak kabul etmediğini ve bir satış belgesi olarak gördüğünü söylemiştir. Vergilendirmesini ise fiş ya da fatura gibi ödemeyi belgeleyen bir araçla katma değer vergisine (KDV) tabi tutulması gerektiği düşüncesindedir. Döviz işlemleri üzerinden normalde katma değer vergisi alan İngiliz hükümeti ısrarlı şekilde Bitcoin'i para birimi olarak görmediğinden Bitcoin ticareti üzerinden vergi almamaktadır. Vergilendirilebilmesi için resmi tanımı net bir şekilde yapılmalıdır (Bozdoğanoglu, 2014:12).

2.4.Almanya

Alman hükümeti tarafından Bitcoin; yer değiştirebilir özel varlık statüsüyle tanımlanarak elinde bir yıldan fazla Bitcoin bulunduranların vergiye tabi olmayacağını bir yıl içerisinde satışı gerçekleşmesi durumunda vergi uygulama kararını vermiştir. Almanya Maliye Bakanlığı Bitcoin'i hesap birimi olarak tanıdığını, özel para statüsüyle vergilendirmeye tabi tutacağını ve hesap birimi olarak tanıdığını duyurmuştur (Bozdoğanoglu, 2014:15). Aynı zamanda, Bitcoin'i kanunen geçerli bir para olarak görmekten çok finansal bir araç olarak görmüş ve özel işlemleri izne bağlamıştır (Serçemeli, 2018:55).

Görülmektedir ki her ülke farklı şekillerde Bitcoin tanımı yapmış ve farklı mali yapıya göre vergilendirme yoluna gitmiş olsalar da, bu yapılarına Bitcoin'i eklemenin yolları üzerine çalışarak farklı yöntemler geliştirmişlerdir.

Kanun koyucuların gelişmelerden uzak kalmayarak vergi kaçakçılığı, para aklama ve dolandırıcılık gibi suçların teknoloji kullanılarak işlenmesine imkân verilmemesi tüketicinin korunmasının sağlanması açısından önemlidir (Bozkurt Yüksel, 2015:213). Türkiye'nin de yapması gereken temel şey, öncelikle mevcut teknolojiyi tam olarak anlayıp bu yapıya entegre olmaktır. Böylelikle teknolojik gelişmelere hem yakın olacak hem de gelir sağlayacaktır. Ancak Türkiye, Bitcoin benzeri kripto paraları aşırı riskli ya da saadet zinciri şeklinde ele almaktadır.

3.Ülkelerin Kripto Paraya Bakışı

İlk etapta hiçbir reklam ve pazarlama uygulanmadan dünyaya yayılan Bitcoin tamamen yenilikçi ve muadili olan takas yolları ve değer saklama araçlarına göre daha güvenli sistemi sayesinde kendisini zaman içerisinde dünyaya duyurmayı başarmıştır.

Bitcoin'in önem kazanmasıyla bazı ülkeler Bitcoin'i serbest bırakmış, bazı ülkeler yasaklamış, bazı ülkeler ise kullanıcılarını uyarmıştır. Bitcoin gibi kripto paraların kara para aklamaya imkân vermesi ve devlet kontrolünün az olması bu ülkeleri Bitcoin'i yasaklamaya ve kullanıcılarını uyarılmaya iten temel sebeplerdendir (Özbaş, 2018:96). Tablo 1'de bazı ülkeler kripto paralara karşı tutumları yer almaktadır.

Tablo 1: Bazı Ülkelerde Kripto Paraların Yasal Durumu

Ülke	Yasal Durum	Güncellenmiş Tarih
Arjantin	İzinli	Nisan 2015
Avustralya	İzinli	Aralık 2014

Bolivya	Karşıdır	Nisan 2015
Brezilya	İzinli	Nisan 2014
Çin	Tartışmalı	Mart 2014
Almanya	İzinli	Şubat 2014
Ekvator	Karşıdır	Nisan 2015
Belçika	İzinli	Ocak 2014
İngiltere	İzinli	Mart 2015
Fransa	İzinli	Ocak 2014
Yunanistan	İzinli	Şubat 2014
Avrupa Birliği	İzinli	Aralık 2015
Hindistan	Tartışmalı	Ocak 2014
İran	İzinli	Mart 2014
İzlanda	Karşıdır	Ocak 2014
Kazakistan	Tartışmalı	Şubat 2014
Rusya	Tartışmalı	Şubat 2014
Türkiye	İzinli	Şubat 2014
ABD	İzinli	Mart 2014

Kaynak: <http://bitlegal.io/list.php>

Buradan yola çıkarak, örnek birkaç ülkenin (vergileendirme kısmındaki ülkelerin Bitcoin hakkındaki görüşlerinden bahsedildiği için bu kısımda yer verilmemiştir) Bitcoin ve diğer kripto paralara karşı görüşlerine yer verilecektir.

3.1.Arjantin

Arjantin anayasasına göre Bitcoin yasal bir para birimi olmayıp yasal para birimi verebilen tek makam merkez bankasıdır. İşleyişinde borç ve yükümlülükleri kabul edebilir içerikte olduğundan para birimi olduğunu kabul etmişlerdir fakat yasal bir para olmadığını söyleyerek yasallığı kabul edilmemiş olmasına rağmen ülkede kullanımına karışılmamıştır (Global Legal Research Directorate Staff, 2014:2). Kripto

paralara karşı en son güncellemeyi ise 16 Nisan 2015’de yapmıştır ve Bitcoin yasaklı değildir.

3.2.Belçika

Belçika’da Bitcoin ve diğer kripto paralara dayalı herhangi bir kanun bulunmamaktadır. Ancak, Belçika Maliye Bakanlığı, bir Belçika Senatörü tarafından verilen bir soruya cevaben, Temmuz 2013’de, Bitcoin’in kara para aklama ve yasadışı faaliyetler için potansiyelinin olduğunu belirtirken, biraz sorunlu gözüktüğü halde fazla abartılmaması gerektiğini belirtmiştir. Devlet müdahalesinin gerekli olmadığını belirten Maliye Bakanı, fiyat istikrarının olmadığından dolayı kullanıcıların dikkatli olması gerektiğini söylemiştir (Global Legal Research Directorate Staff, 2014:3). Kripto paralara karşı en son güncellemeyi ise 21 Ocak 2014’de yapmıştır ve Bitcoin yasaklı değildir.

3.3.Brezilya

Brezilya, 9 Ekim 2013 yılında 12865 sayılı kanunla beraber Bitcoin ve diğer kripto paralar konusunda düzenlemeye gitmiştir. Merkez bankasının belirlediği düzenlemelerle ödemelerin gerçekleşeceğini ve ödeme kurumların bu düzenlemelere uyması gerektiğini belirtmiştir (Global Legal Research Directorate Staff, 2014:3). En son güncellemeyi ise 8 Nisan 2014’de yapmıştır ve Bitcoin yasaklı değildir.

3.4.Çin

Çin’de Bitcoin’in yükselişi 2013’de başlamıştır. İlerleyen yıllarda, diğer para birimlerine göre Çin Yuan’ıyla yapılan Bitcoin işlemleri arttığından dolayı⁴, Çin borsaları küresel borsalara hâkim oldu. Ancak Çin’in Bitcoin’deki resmi pozisyonu belirsiz olmaya devam etmiştir. Bitcoin’i suç faaliyeti ve spekülasyon bir risk olarak görmelerine rağmen, regülatörler sıkı denetim konusunda çok istekli değildir. Yine de Çin, Bitcoin trafiğini etkileyebilecek çeşitli internet kontrolleri uygulamaktadır (Kaiser vd., 2018:4-5).

3.5.Avrupa Birliği

Bitcoin, Avrupa Birliği yetkilileri tarafından incelemeye alınarak elektronik paranın işlevleri tanımlanmış ve elektronik depolama, fon ihracı ve gerçek kişiler tarafından ticareti olarak 3 özelliğe sahip olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan analizler sonucu birinci ve üçüncü özelliklerin Bitcoin tarafından karşılandığını belirterek sanal para birimlerini ve risklerini kullanıcıların göz önünde bulundurmaları gerektiğini ve sanal

⁴ Haziran 2018 itibarıyla, Bitcoin madenciliğinin %80’inden fazlası 6 madencilik havuzu tarafından gerçekleştirilmektedir ve bu 6 havuzun 5’i Çin’de bulunan kişiler veya kuruluşlar tarafından yönetilmektedir (Kaiser vd., 2018:4-5).

para birimlerinin vergilendirilmesinin yapılabileceğini vurgulamışlardır (Global Legal Research Directorate Staff, 2014:8).

3.6. Türkiye'nin Bitcoin ve Diğer Kripto Paralara Bakışı

Türkiye, Bitcoin'i ilk kez 25 Kasım 2013'de BDDK tarafından yayınlanmış olan sadece bir sayfalık basın açıklamasıyla tanımış veya dikkate almıştır. Birçok ülke gibi Türkiye'de de silk road gibi illegal oluşumlar üzerine incelenmeye alınan Bitcoin, riskli ve tehlikeli bulunarak, BDDK'nın açıklamasında aynen dile getirilmiştir.

“Bitcoin ve benzeri sanal paralar ile gerçekleştirilen işlemlerde tarafların kimliklerinin bilinmemesi, söz konusu sanal paraların yasadışı faaliyetlerde kullanılması için uygun bir ortam yaratmaktadır. Ayrıca Bitcoin, piyasa değerinin aşırı oynak olabilmesi, dijital cüzdanların çalınabilmesi, kaybolabilmesi veya sahiplerinin bilgileri dışında usulsüz olarak kullanılabilmesi gibi risklerin yanı sıra yapılan işlemlerin geri döndürülemez olmasından dolayı operasyonel hatalardan ya da kötü niyetli satıcıların suistimalinden kaynaklı risklere de açıktır (BDDK, 2013).”

Raporun yazıldığı dönemde Bitcoin veya çok az olan birkaç küçük kripto para olması BDDK raporunun özet bir açıklama olmasına eleştirileri yumuşatsa da yapılan açıklama kötülemeden öteye gitmemekte, yeni olan bu teknolojinin ve ekonomik oluşumun anlaşılması ve ayrıntılı incelenmesinin önüne geçmektedir.

Türkiye her ne kadar 4 Şubat 2014'de Bitcoin kullanımına izin verse de Bitcoin alım satımları başka ülkeler üzerinden 2 farklı kuruluş tarafından yapılmaktadır. Yatırımcılar, Türkiye'de ve yurtdışında bu platformlar vasıtasıyla yatırımlarını yapmaktadır. Ancak Türkiye'de vergilendirme için bir çalışma başlatıldıysa da somut adımlar atılamamıştır (Özbaş, 2018:97).

Türkiye adına özetle; teknolojik katma değer üretme kapasitesinin diğer ülkelerden oldukça geride olmasının yanı sıra dünyada artık teknolojik gelişmenin üretim aşamasına girmediği alan bulunmamaktadır. Fakat Türkiye'nin bu alanlarda dünya standartlarına yetişebilmesi için yüksek maliyetli ar-ge çalışmalarına ve zamana ihtiyacı vardır. Bu imkânlarımızın kısıtlı olması ise bize Bitcoin gibi düşük maliyet, yüksek getirisi olan katma değerleri kaçırmamamız gerektiği fikrine götürmektedir.

Sonuç

Son yıllarda Bitcoin ve diğer kripto paralarda meydana gelen tahmin edilemeyen artışlar, hem ülke yönetimlerini hem de halkın ilgisini çekerek kripto paralara olan talebi arttırmıştır. Ancak kripto paralar aşırı oynak olduğundan, birçok hükümet tarafından tartışmalı ya da yasaklı bulunmuş ve bu talebi azaltmak için Lale çılgınlığı söylemleri gündeme gelmiştir.

Kripto paralar, aracısız işlem gerçekleştirme özelliğine sahip olan ve ülkeler arasında sorgulanmaksızın para transferine imkân sağlayan varlıklardır. ABD gibi birçok ülke kripto paralardan vergi alırken; Kanada ve Almanya gibi birçok ülke Bitcoin gibi

kripto paralar için ATM'ler kullanırken, kripto paraları yok saymak veya kötümek hem vergi gelirinden mahrum kalmaya yol açmakta hem de gelişen teknolojiyi kaçırmaya yol açacaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde, Lale çılgınlığıyla Bitcoin ilişkisi incelenmiş ve sonucunda ikisi arasında hiçbir benzerliğin bulunmadığı görülmüştür. Yeterli incelemeler olmadan kripto para teknolojisine karşı olmak ülkelere pek bir şey katmayacaktır.

Çalışmada görülmüştür ki, "Lale çılgınlığı" benzetmesi yerinde bir söylem değildir ve kripto para teknolojisinden Türkiye'nin yararlanması gerekmektedir. Diğer taraftan kripto para üretiminin yüksek teknolojik donanım altyapısıyla olması üretim maliyetlerini artırırken, bu teknolojik altyapının ithal etme mecburiyeti maliyetlerini döviz kuruna göre artırmakta ve daha en baştan maliyet dezavantajı nedeniyle Türkiye'de talebin azalmasına neden olmaktadır. Sanayi fabrikaları kurulması için vergi indirimini gibi sübvansiyonlar yaparak sanayi ve ülke ekonomisini canlandıracak atılımlar yapılırken dünyayla birlikte öğrenilebilecek bu yeni alanın fırsatlarını engellemeye çalışmak, ülke ekonomisine hiçbir artı sağlamayacaktır.

Kaynakça

Acar Balaylar, N. ve Abuk Duygulu, A. (2004). Türkiye'de Para İkamesi Olgusu ve Para Talebinin İstikrarı. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(2), 33-54.

Akıncı, M.; Akıncı, G.Y. ve Yılmaz, Ö. (2014). Lale Çılgınlığı'ndan Mortgage Krizi'ne Spekülatif Balonlar. *Tarih Okulu Dergisi*, 7(9), 719-749.

Ateş, B.A. (2016). Kripto Para Birimleri, Bitcoin ve Muhasebesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1): 349-366.

Batten, D.S. and Hafer, R.W. (1984). Currency Substitution: A Test of Its Importance. *Federal Reserve Bank of St.Louis*, August-September 1984.

BDDK. (2013). Basın Açıklaması. *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu*, bddk.org.tr Erişim Tarihi 22.02.2019

Bozdoğanoglu, B. (2014). Sanal Para Birimi Bitcoin'in Kayıtdışı Ekonomi İle Karapara Faaliyetlerine Etkisi ve Vergilendirilmesi. *Malî Hukuk Dergisi*, 2014(111), 3-18.

Bozkurt, Ö. Ç., Kalkan, A., Koyuncu, O. ve Alparslan, A. M. (2012). Türkiye'de Girişimciliğin Gelişimi: Girişimciler Üzerinde Nitel bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(15), 229-247.

Bozkurt Yüksel, A. E. (2015). Elektronik Para, Sanal Para, Bitcoin ve Linden Doları'na Hukuki Bir Bakış. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 73(2),173-220.

Burton, D. R. ve Michel, N. J. (2017). Removing Tax Barriers to Competitive Currencies. https://assets.realclear.com/files/2017/09/683_IB4761.pdf, Erişim Tarihi:20.01.2019.

Çataloluk, C. (2008). Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (20), 213-228.

French, D. (2006). The Dutch Monetary Environment During Tulipmania. *Quarterly Journal of Austrian Economics*, 9/1, 3-14.

Global Legal Research Directorate Staff (2014). Regulation of Bitcoin in Selected Jurisdictions. *The Law Library of Congress*, January 2014.

İnan, E. A. (2002). Kur Rejimi Tercihi ve Türkiye. *Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık Dergisi*, No:40, 36-49.

Kaiser, B., Jurado, M. ve Ledger, A. (2018). The Looming Threat of China: An Analysis of Chinese Influence on Bitcoin. <https://blockchain.princeton.edu/papers/2018-10-ben-kaiser.pdf> Erişim Tarihi: 20.01.2019

Kantarıcı, Ö., Özalp, M., Sezginsoy, C., Özaşkın, O., ve Cavlak, C. (2017). Dijitalleşen Dünyada Ekonominin İtici Gücü: E-Ticaret. *TÜSİAD*, Nisan 2017, Yayın No:04-587, İstanbul.

Kurtoğlu, R. ve Fırat, E. (2014). Ekonomide Yaratıcı Yıkımdan Davranışsal Ekonomiye Geçiş. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1),36-55.

Oran, A. (2011). Balonları Daha İyi Tanımaya Çalışmak: Balon Tanımları, Modelleri ve Lale Çılgınlığı Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(1),151-161.

Öncel, M., Kumrulu, A., ve Çağan, N. (2018). Vergi Hukuku. *Turhan Kitabevi*, 27.Baskı, Ankara.

Özkaramete, N. (1996). Türkiye'de Dolarizasyon ve Para İkamesi: 1990-1995. *Ekonomik Yaklaşım*, 7(20), s.99-106.

Özbaş, M.Y. (2018). Elektronik Para ve Sanal Para: Bitcoin Geleceğin Para Birimi Olabilir mi. *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2019(1), 85 - 104.

Sayın, K.Ş. ve Mercan, E. (2018). Kripto Para Birimleri: Vergilendirilmesi ve Dünyadaki Uygulamaları. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 5(20), 701-711.

Serçemeli, M. (2018). Kripto Para Birimlerinin Muhasebeleřtirilmesi ve Vergilendirilmesi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, (639) 33-66.

Tezcan, K. (2003). Türk Vergi İdaresinin Tarihsel Gelişimi Ve Bu Süreçte Geçirdiđi Aşamaların Etkinlik Açısından Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(12),125-146.

Van der Veen, A. M. (2012). The Dutch Tulip Mania: The Social Foundations of a Financial Bubble. Department of Government College of William & Mary 2012.